

Н.С. Ткачук

*Виховання любові до України
у дітей дошкільного віку через
призму рідної мови*

Хмельницький 2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Рецензент:

канд. пед. наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної Академії педагогічних наук України
Пасічник О.С.

Науково-методичний центр української освіти Хмельницької міської ради.

Ткачук Н.С. Виховання любові до України у дітей дошкільного віку через призму рідної мови / Н.С. Ткачук вихователь-методист. – ДНЗ №30 “Журавлик”. – Хмельницький. – 48 с.

Навчально-методичний посібник
Хмельницький 2017

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Мова – неоціненний скарб народу	6
1.1 Виховання любові до Вітчизни, Малої Батьківщини – отчої землі засобами рідної мови.....	6
1.2 Народознавство як складова національного виховання дітей	10
1.3 Казка як засіб творчого розвитку дошкільника.....	14
1.4 Історія та сучасність. Видатні люди України.....	17
Розділ 2. Дидактико-методичне забезпечення розвитку мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку	21
2.1 Фольклор навчає і виховує.....	21
2.3 Українська народна казка на новий лад	26
2.4 Погостини у Тараса Шевченка.....	33
 Висновки	 38
 Додатки.....	 40
Література.....	4

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку української державності особливого значення набуває питання становлення нової життєздатної особистості: гнучкої і свідомої, освіченої і творчої, здатної творити не тільки свою долю, але і вписувати нові сторінки в історію рідної країни і світової культури зокрема. Формування першооснов національної свідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з раннього дитинства та передбачає багато складних і взаємопов'язаних етапів. Важливою ланкою освіти, що закладає основи гармонійного розвитку дитини, сприяє збереженню національних традицій, мови, культури, є дитячі дошкільні установи.

Відповідно до сучасних тенденцій економічного і духовного розвитку країни Концепція дошкільного виховання України окреслила мету, завдання, стратегічні напрями та шляхи реформування дошкільних закладів. Її програмою передбачається розвиток у дітей національної культури, яка є внеском у загальнолюдські надбання демократичності, гуманізму, совісті, честі, гідності, громадянськості; виховання дітей на історичному минулому, яке є основою патріотизму та культурного збагачення.

Такі нормативно-правові документи, які регламентують діяльність сучасних навчальних дошкільних закладів, як Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки та Закон України «Про дошкільну освіту» однією з найважливіших педагогічних завдань визначають виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та навколишнього середовища.

Патріотизм включає емоційно-моральне ставлення до себе і інших людей, до рідної землі, матеріальних і духовних надбань

суспільства. Освітня робота з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку починається з найближчого оточення: сім'ї, батьківського дому, рідного міста, яке вони бачать щодня. До основних напрямків патріотичного виховання належить формування у дошкільнят уявлень про сім'ю, родину, рід, ознайомлення з явищами суспільного життя, подання знань про історію держави і державні символи, ознайомлення з культурою і традицією свого народу.

Пошук змісту, засобів, методів, які використовуються в цілях удосконалення патріотичного виховання дошкільників, зумовлює появу нових програм і досліджень, які спрямовані на формування культурно-ціннісних орієнтацій особистості дитини, розвиток її емоцій, відчуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, національно-культурний особистісний розвиток, усвідомлення свого місця в навколишньому світі. Одним із найпотужніших засобів виховання патріотичних почуттів підростаючого покоління є мова, адже вона є живою енциклопедією життя народу, свідченням його духовної сили і краси. Це та основа, на якій базується система збагачення інтелекту, формування життєвих ідеалів, розвиток творчих здібностей особистості. Ознайомлення дитини з навколишнім світом починається із сутності й особливості творчого потенціалу народу, зокрема, його словесної творчості. В. О. Сухомлинський підкреслював, що відкриття дитиною світу починається з оволодіння нею найдорожчим духовним скарбом – рідним словом. Відтак, завданнями своєї роботи ми визначили:

1. розкрити суть патріотизму як основи сучасного виховання дітей на основі формування любові до Малої Батьківщини – отчого дому засобами рідної мови;
2. охарактеризувати значення народознавства як складової національного виховання дітей;
3. розкрити вплив фольклорних жанрів на формування патріотичних почуттів дошкільника;

4. виявити роль історичного виховання у процесі становлення національної свідомості дитини.

Розділ 1. Мова – неоціненний скарб народу

1.1. Виховання любові дошкільників до Малої Батьківщини – отчого дому засобами рідної мови

Дошкільний вік як період становлення особистості має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів, до яких і відноситься почуття патріотизму. Важливим компонентом програми «Українське дошкільля» є формування у вихованців дитячих закладів любові до рідного краю. Як відзначають дослідники, саме в цьому віці починається пробудження «живої уваги», інтересу дитини до прекрасного і етичного – до глибин народної культури, рідної країни.

До основних завдань патріотичного виховання дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей.

Патріотичне почуття за своєю природою багатогранне, воно об'єднує всі сторони особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, а також фізичний розвиток і передбачає вплив на кожну із сторін для отримання єдиного результату. Батьківщина починається з рідної домівки, батьківської світлиці, краси навколишньої природи,

краси взаємин між членами родини, культури їх спілкування і праці. З віком ці поняття ширяться і розвиваються з Малої Батьківщини у формуються Вітчизну. Народна мудрість говорить – «Від родини йде життя людини». Так, у сім'ї у дошкільників поступово з'являється образ власного дому, з його укладом, традиціями, стилем спілкування та взаємин. Родина формує серце та душу дитини, готує її до всебічного, повного життя і обов'язків. Це почуття батьківського дому лягає в основу любові до Батьківщини.

Про це написано у моєму вірші «Знаєш ти, що таке Україна»:

Україна – це рідна хата,
Україна – це мама й тато,
Гай зелений, червона калина,
Хлібне поле – це теж Україна...

Ці поетичні рядки спрямовані на формування у дітей цілісного поняття про рідну Батьківщину багату і неповторну. Вони розкривають сутність образу України, яка починається від сім'ї, родини, роду.

Завдання педагога разом з батьками формувати любов, приязнь до рідного дому, бажання шанувати і берегти його, удосконалювати, робити кращим. Тому, так важливо мати дитині своє «Я» у домі і брати посильну участь у спільних справах сім'ї, відчувати себе її членом.

Дорослий для дитини є джерелом різної інформації, носієм правил співжиття. Дитина свідомо співвідносить свою поведінку у родині пізніше – у суспільстві. У певному розумінні, родина – це і є Батьківщина. Тому любов до своєї родини, матері, батька, попередніх поколінь, родичів, дотримання духовно-культурних традицій, яких вони набули з часом, це ніщо інше, як вияв патріотизму, саме тієї його складової, яка формується у родинних стосунках, а потім підтримується і розвивається у дошкільному закладі. Як зазначають А. Кузьмінський та В. Омеляненко, джерелом патріотичного виховання є культ рідного слова батька й матері, колискова пісня, рідна оселя, садиба, батьківщина, героїчне минуле народу, конкретні вчинки

особистості, спрямовані на матеріальне й культурне збагачення свого народу [10, с. 180].

Сімейні традиції, ритуали, обряди, свята є одночасно важливими засобами зміцнення родинних зв'язків та національної і патріотичної свідомості різних поколінь. Так, родинні традиції є своєрідним засобом захищеності кожного члена родини, позитивного сприйняття світу, створення неповторних дитячих спогадів, власного самоутвердження у суспільстві. Саме у родинному середовищі дитина дізнається вперше про такі речі, як народні символи. Народними символами українців є батьківська хата, хліб, вишитий рушник, материнська пісня, верба і калина, сорочка, хрещатий барвінок, писанка і вірний своєму краю лелека. Всі вони наші давні обереги. Родина плекає любов та повагу до них.

Практика показує, що тільки цілеспрямована робота в родині, живе батьківське спілкування з дітьми з урахуванням їх віку допомагають виховувати почуття патріотизму у них. Відомо, для того, щоб виховати патріотичні почуття у дітей, необхідно самим ними володіти. Тому велику роль у родинному патріотичному вихованні відіграє рівень патріотичних почуттів батьків. Виховання прикладом передбачає створення взірця для наслідування з метою оптимізації виховного процесу. Тому, з метою позитивного впливу на формування особистості, зміцнення зв'язків поколінь, передачу досвіду старших дітям необхідно проводити такі свята як: «Бабусю, рідненька, ти все на світі знаєш», «Бабусині руки», «Тато, мама і я – дружна сім'я», «Роде наш красний – роде наш прекрасний...», «Батько і мати – два сонця гарячих», «Таланти наших батьків». На них бабусі, дідусі, мами й тата розповідають про своє дитинство, діляться своїм життєвим досвідом. А діти, онуки готують для них свято, дарують їм радість. Надзвичайно важливі такі форми роботи: бесіди-спогади батьків; подорожі по рідній країні; створення сімейних літописів; залучення дітей до трудових справ; використання здобутків літератури і мистецтва; участь членів

родини у масових заходах з нагоди національних і державних свят; набуття релігійного досвіду; співпраця родини та дошкільного закладу тощо.

Таким чином, базовим етапом у формуванні в дітей любові до Батьківщини необхідно вважати накопичення дитиною соціального досвіду проживання у своїй Вітчизні та засвоєння усталених норм поведінки, взаємовідносин. Патріотичне почуття за своєю природою багатогранне, воно об'єднує всі сторони особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, а також фізичний розвиток і передбачає вплив на кожну із сторін для отримання єдиного результату.

Найголовнішою ознакою держави та нації є її рідна мова. Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації, її культури. Рідна мова – це перше слово, почуте з материнських уст, це перша колискова пісня. У мові, за словами К. Д. Ушинського, “одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси й ріки, її бурі й грози - весь той глибокий, повний думки й почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в устах народних поетів. Проте в світлих, прозорих глибинах народної мови відбивається не тільки природа рідної країни, а й уся історія духовного життя народу...”[24, с.146]. Про це також розповідається у моєму авторському вірші “Мова землі”(Див. додаток 1).

Мова – найкраща характеристика народу, за характером якої можна говорити про його світогляд та менталітет. Опанування рідної мови, рідного слова починається з раннього дитинства в сім'ї, серед близьких і рідних дитині людей, а вдосконалення її триває у дошкільних закладах, школі впродовж усього життя (Див. додаток 2).

1.2 Народознавство як складова національного виховання дітей

У вихованні дітей дошкільного віку відіграють важливу роль народні традиції і народні звичаї. Концепція дошкільного виховання в Україні говорить про головну діяльність сучасного національного закладу який включає національну психологію, культуру та історію, загальнолюдські духовні надбання. Національне виховання дітей дошкільного віку покликане формувати основи національної самосвідомості в комплексі з національними почуттями. Тобто, одним із напрямків патріотичного виховання є прилучення дітей до народознавства. Народознавство у вузькому значенні (етнографія)— наука про культуру, побут народу, його походження і розселення, національні традиції, звичаї, обряди. У широкому розумінні народознавство означає сукупність сучасних наук про народ, його національну культуру, а також здобутки народного й професійного мистецтва, які відображають багатогранне життя народу, нації. [20, с.10] Внаслідок опанування цієї галузі знань формується історична пам'ять і духовність підростаючого покоління, здійснюється її етнізація.

Поняття «народознавство» ширше порівняно з поняттям «народна педагогіка». Поняття «народна педагогіка» входить у склад поняття «народознавство» і водночас виступає як головний засіб його реалізації. Мова народної педагогіки проста й доступна широким масам, у ній відсутні наукові терміни, але зберігається колорит місцевих діалектів і говірок. Епітети, метафори, гіперболи, алегорії і риторичні запитання надають творам народної педагогіки образності, емоційності й переконливості. Народна педагогіка високогуманна і моральна. Вона виховує повагу до старших, чемність, скромність, працьовитість, гостинність, правдивість, чесність і, звичайно, патріотизм.

М.Г.Стельмахович [18] образно розкриває термін «народна педагогіка». Це ніжна й щира мамина пісня над колискою немовляти, що заспокоює дитину, зіграє її теплом і ласкою. Це приваблива іграшка, що дарує дитині батько. Це чарівна бабусина казка, що вчить жити й працювати, боротися й перемагати, захищати добро й ненавидіти зло. Це цікава дідусева бувальщина, скоромовка чи загадка, що будять кмітливість і розум. Це захоплююча прогулянка зі старшим братиком на околицю рідного села чи міста, на лоно різнобарвної природи, яка відкриває веселкову красу довкілля світу. Це запальний народний танець, якого навчила старша сестричка. Це веселі іграшки і забави, які винайшов народ, щоб виховувати спритність і витривалість, винахідливість і товариську взаємодопомогу. Це праця - найдбайливіша і найповніша нянька, що вимогливіша і найдобріша. Це народні свята й обряди, музика і прикладне мистецтво, що веселять душу і радують серце, стверджують найкраще на землі. Це відповіді на тисячі «чому?», які дитина одержує від рідних, близьких і знайомих, задовольняючи свою природну допитливість і потяг до заглиблення у суть природних і суспільних явищ. Це мудре застереження від необачного вчинку.

Отже, провідні принципи, форми, методи вивчення такої галузі знань, як народознавство, криються, насамперед, у багатючих арсеналах народної педагогіки. В.О. Сухомлинський називав народну педагогіку «живим, вічним джерелом педагогічної мудрості», «зосередженням духовного життя народу», репрезентантом «особливостей національного характеру обличчя народу». Таким чином, педагогіку народознавства можемо трактувати як систему етнопедагогічних засобів, розрахованих на забезпечення засвоєння вихованцями духовної культури народу.

Запровадження ідей народної педагогіки у виховну практику здійснюється в дитячому дошкільному закладі. У різних дослідників народознавства та народної педагогіки зокрема (М. Стельмахович, Ю.

Руденко, В. Кузь, В. Євтух, А. Богуш та ін.) представлено окремі елементи системи народного виховання. Так, у працях М. Стельмаховича [18] чітко представлено не тільки визначення української народної педагогіки, але й її основна мета, завдання та інші структурні елементи. У дослідженнях Ю. Руденка [14] чітко визначені методи народної педагогіки. Автор розділяє їх на ті, що впливають на свідомість дитини, та ті, що формують її поведінку. Дослідник розглядає і педагогічні прийоми, що використовує народна педагогіка у формуванні особистості, розподіляючи їх за способами виховного впливу.

Першу спробу створити окрему програму з народознавства для виховання дітей дошкільного віку зробила О.П.Макаренко [12], якою було визначено тематику занять і розроблено конспекти для кожної вікової групи.

На наш погляд найбільш повно і доцільно представлено зміст народознавчого матеріалу для дітей дошкільного віку у тематичній програмі «Мій рідний край, моя земля. Українське народознавство у дошкільному закладі» (За редакцією А.М.Богуш і В.І.Ян) [13]. Програма охоплює 11 розділів. Слушним є те, що вона побудована за регіональним принципом ознайомлення дітей з рідним краєм, який перегукується із загальнодидактичним принципом – від близького до далекого, від знайомого до незнайомого. Проте, безумовно, авторський колектив був неспроможний повною мірою охопити специфіку всіх регіонів України. Це має здійснюватися на місцях творчо працюючими спеціалістами дошкільного виховання.

Отже, у галузі дошкільного виховання є чимало наробок, що відображають прагнення науковців запроваджувати і використовувати надбання української етнопедагогіки у роботі з дітьми. Але аналіз нинішніх варіативних програм виховання і навчання дітей дошкільного віку та авторських тематичних програм з використання народознавства в дошкільних закладах свідчить про необхідність створення

відповідних регіональних програм, які б охоплювали специфіку місцевого краєзнавчого матеріалу, залучаючи дітей до рідної культури, починаючи з рідного краю, а вже від нього до інших регіонів України.

Гармонійне виховання дошкільнят на засадах народознавства потребує впровадження таких народнопедагогічних ідей виховання як:

- 1) ідея опори на моральний потенціал народних свят у вихованні дошкільників. У народних святах концентрується велика кількість моральних цінностей, значущих для розвитку моральної свідомості особистості дитини;
- 2) ідея використання народних свят як засобу формування в дитини цінності природи. Народні свята – це скарбниця національних цінностей, яка засвоюється дитиною на особистісному рівні, за умови, якщо вона бере в них безпосередню участь;
- 3) ідея залучення дітей у діяльність, спрямовану на сприймання на особистісному рівні цінностей народного фольклору: дум, пісень тощо. Народний фольклор – перша проба дитини у своїх творчих здібностях, через яку йде опанування рідною мовою, ознайомитися з історією країни, її побутом, культурою тощо;
- 4) ідея опори батьків у процесі виховання на історію рідного народу, його національно-патріотичні цінності. Знання історії рідного краю та уміння застосовувати їх у вихованні власних дітей дозволяє батькам виховувати почуття національної гідності та гордості, формувати уявлення про свій рід, родину, знайомити з родоводом;
- 5) ідея організації родинного виховання з опорою на гармонійне поєднання загальнолюдських і національних цінностей. До загальнолюдських цінностей належать моральний закон творення добра та боротьби зі злом, пошук правди, справедливості, сповідування ідеалів любові та краси;
- 6) ідея використання різних видів мистецтва як засобів впливу на розвиток емоційного компонента свідомості особистості дитини, забезпечення емоційного переживання нею цінностей національної культури.

Отже, старші дошкільнята повинні пізнати найбільші історичні та духовні цінності рідного краю. Шести-семирічні діти можуть і

повинні знати і вміти співати українські народні пісні, брати участь у таких дитячих ранках як: "Мамина колисанка", "Бабусина казка", "Золоті руки майстрів", «Подільський ярмарок» „Свято української мови”, „Ярмарок”, „Свято української пісні” та обрядових святах: « О й ясна ясна на небі зоря», «Щедрий вечір, Святий вечір», «Писанки краса», «Великдень» тощо. (Див. додаток 3)

1.2 Казка як засіб творчого розвитку дошкільника.

Художня література і усна народна творчість – невичерпне джерело мудрості, знань, духовності, краси. Крім того це – важливе джерело розвитку дитячого мовлення. Виховна та художня цінність цього виду мистецтва обумовлена специфікою засобів втілення в ньому художнього образу, насамперед, мовних засобів виразності, адже мова літературного твору є найкращою, найвищою формою літературного мовлення, якому діти прагнуть наслідувати.

Для маленької дитини художня література й дитяча книжка є потужним засобом емоційного розвитку, тому що спостерігаючи за виразом обличчя дорослого, який читає книгу, та розглядаючи ілюстрації, дитина м намагається наслідувати вираз обличчя того, хто їй читає вірш, казку чи оповідання, копіює вираз обличчя персонажів літературних творів – показує як вони радіють, сумують, як дивуються. Слухаючи літературні твори, дитина вчиться радіти, співчувати та сумувати. Отже вона не тільки знайомиться з різними емоційними станами людини, а й тренується відчувати та передавати свої почуття.

У дошкільному навчальному закладі жоден із жанрів літератури не користується такою популярністю, як казка. Прекрасний витвір народної фантазії, казка приваблює не тільки гуманістичними ідеями, а й досконалою формою, що є наслідком роботи над нею багатьох поколінь казкарів. Казка – це усний народний твір, який виник у безпосередньому спілкуванні оповідача зі слухачами. Назву

свою казка одержала від слова казати, бо казку казали, розповідали, не читали. Казка – це той ґрунт, на якому проростають зерна високої моральності й духовності, формується милосердя, добродієність, коректність у стосунках із людьми, любов до рідної землі, материнської мови, працелюбність, ввічливість. Казка спонукає дітей до формулювання емоційно-оцінних суджень, у яких виявляється їхнє осудливе ставлення до нероб, злих, підступних, нечесних, брехливих, пихатих людей і прихильне до працюючих, добрих, щирих, сміливих, чесних, причому вони самі визначають характерні ознаки персонажів – позитивні чи негативні. Вона стає ще одним засобом патріотичного, краєзнавчого виховання. Як писав В. Сухомлинський : «Казка виховує любов до рідної землі вже тому, що вона – творіння народу. Казка – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнення.» [19, с.177]

Аналіз літературних джерел дозволив констатувати, що казка була предметом дослідження плеяди науковців. Високо оцінювали роль казки у вихованні та розвитку особистості дитини К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Крутій, Д. Соколов, Л. Стрелкова та інші. Зокрема Л.П. Стрелкова, наголошує на тому, що казка активізує уяву дитини, заставляє її співпереживати і внутрішньо співдіяти з персонажем, в результаті чого у дитини з'являються не лише нові знання і уявлення, але, що найголовніше, нове емоційне ставлення до оточуючого: до людей, предметів та явищ [17]. Психологи, педагоги, лінгводидакти вважають казку дієвим засобом виховання й використовують її для розвитку різних сторін особистості дитини. Виразно, в доступній для дитини формі казки розкривають національні та загальнолюдські цінності, що склалися історично. Вони виступають своєрідною історією життя, яка в доступній формі несе дітям інформацію про історію життя українського народу. Це оспівані в казках українські богатирі Котигорошко, Іван-мужичий син, Іван Побиван, Козак Мамалига, Кирило Кожум'яка. Існує багато різних

варіантів казок про одну й ту саму історичну подію, проте суть їх залишається незмінною. Наприклад, казковий герой Кирило Кожум'яка. Оповідь про цього силача-трудоаря відома ще з давньоруського. Протягом тисячоліття народ видозмінював, опоетизовував історію, але ім'я та славу героя залишив незмінною.

У казках збирається все варте уваги нащадків, це своєрідний сплав життєвого досвіду і мрій, реальності й вимислу, який вчить дітей і є скарбом народної дидактики. Саме тому вони потребують вивчення їх педагогічної цінності для розвитку та виховання дитини в дошкільний період.

Ученими доведено, що через емоційну взаємодію з образами діти засвоюють певні знання і уявлення, виробляють конкретні судження, формулюють особистісні умовисновки. Адаже, на думку К. Ушинського, дитина «...мислить образами, формами, фарбами, звуками», тому здатна до систематизації та усвідомлення знань через певні образи. Чим яскравішим є образ, тим сильніше впливає він на почуттєву сферу дитини, забезпечуючи міцність запам'ятання отриманої інформації. Яскраві образи у поєднанні з пізнавальною інформацією втілені саме у казках.

Сприймання та розуміння дітьми українських народних казок залежить від уміння подати казку дорослим, від особистості та стилю оповідача. Однією з вимог до розповідача казки є емоційність. Аналіз методичної літератури показав різноманітність методів роботи з казкою. Основним і найбільш часто застосовуваним є її читання і розповідання. На думку Н. Карпинської, завданням дорослого є таке виконання твору, яке дало б змогу донести до слухачів його ідейно-художню цінність, збуджувало б інтерес, викликало у дітей емоційне ставлення до зображених у ньому подій і героїв. Окрім читання, розповідання й бесіди, педагогами дослідниками А. Богуш, Н. Лисенко, підкреслено важливість застосування таких методів і форм роботи з казкою, як перегляд казок у телепередачах і кінофільмах, дидактичні

ігри за мотивами казок, переказування знайомих творів дітьми, створення нових казок на старий лад, самостійне складання дітьми нових казок. Саме останні з перелічених методів виділяв видатний педагог В. Сухомлинський, стверджуючи, що створення казок один з найцікавіших для дітей видів поетичної творчості й водночас важливий засіб розумового розвитку. Ефективним методом формування дружніх відносин з однолітками є театралізація-розігрування й показ казки, відтворення характерних рис її героїв, ігри за сюжетами знайомих казок.

Після розповідання казки вихователь стимулює дітей до бесіди за її змістом у супроводі ілюстрацій, дітей залучають до драматизації знайомих казок. Відповідно, відбувається формування зв'язного мовлення дітей за рахунок казки.

Отже, казка – найпопулярніший в дошкільному віці вид літературної творчості, що розкриває безмежний світ дитячої уяви. Найважливіша функція казки вияв моральних цінностей, засвоєння гуманних принципів, розвиток мовлення, здатності до етичних суджень і оцінок, формування у слухачів дружніх відносин, любові до рідної землі.

1.3. Історія та сучасність. Видатні люди України

Важливим напрямом роботи по вихованню любові до Батьківщини є формування у дітей уявлень про людей рідної країни. У сім'ї та дитячому садку діти засвоюють шанобливе ставлення до видатних українських культурних діячів, зокрема творчої спадщини Великого Кобзаря, національного поета – Т.Г. Шевченка, невмирущого слова Лесі Українки, літературних казок І. Франка, поетичної спадщини Д. Павличка, П. Воронька М. Познанської, В. Сосюри тощо. (Див. додаток 3)

Читання оповідань, віршів уводить дітей у широкий навколишній світ, знайомить із дійсністю. Книга – джерело знань. Вона допоможе дитині познайомитися з історією Батьківщини в поетичній чи прозовій формі.

Літературні твори несуть дитині радість, захоплюють змістом, силою впливу художніх образів, виразністю мови, музикою віршів. Книга відкриває перед дитиною світ явищ, не доступних безпосередньо досвіду, допомагає їй орієнтуватись у довіллі, пізнавати дійсність. Художня література розповідає про життя і працю людей рідної країни (твори М.Коцюбинського «Десять робітників», Т.Коломієць «Хліб», О.Донченка «Золоте яєчко»).

Книга вчить спостерігати, мислити, збагачує почуття дитини, сприяє формуванню її характеру, закладає фундамент майбутнього світогляду. Кращі твори художньої літератури допомагають формувати в дітей моральні риси майбутнього громадянина. Слухаючи оповідання, дитина живе життям героїв, стає учасником подій, співчуває позитивному героєві, засуджує зло. Літературні твори допомагають виробити відповідне ставлення до явищ довілля, вчинків людей.

Читання і розповідання літературних творів дітям є важливим засобом як розвитку мовлення, так і їхнього патріотичного та естетичного виховання. Вплив літературних творів на розумовий, моральний та естетичний розвиток дитини залежить від добору відповідних творів, розуміння їх, уміння вихователя керувати процесом сприймання.

Також, необхідно згадати і наших сучасників, тих людей, які прославили нашу країну – художників, композиторів, письменників, винахідників, вчених, мандрівників, філософів, лікарів тощо. Педагогам необхідно запрошувати до дитсадка відомих людей, фахівців, чії справи гідні наслідування та популяризації і можуть стати прикладом для малят. Діти бачать, що звичайні люди, які їх оточують,

пишуть гарні вірші, випікають смачні хліби, керують складними машинами та механізмами, виборюють нагороди у спортивних змаганнях тощо. Тож і наші малюки, коли виростуть, стануть особистостями. Цікавими і повчальними є заняття, спрямовані на прищеплення шанобливого ставлення до різних професій та власне праці, зокрема екскурсії на сільськогосподарське виробництво. Малюки, спостерігаючи, як вирощується хліб, і переконуються, як багато терпіння, енергії та вміння докладають люди, аби на столі з'явилися смачні булочки. Наочними та вельми цікавими для дітей є заняття з теми «Праця твоїх батьків», «Як до нас прийшов хліб», «Династія сім'ї». Головною у цих бесідах є думка про працьовитість українців як їхня національна риса.

Неабияке значення для виховання свідомого громадянина є прищеплення шанобливого ставлення до історичного минулого нашої країни, героїв війни, ветеранів, до пам'яті про тих, хто загинув, захищаючи Вітчизну; поваги до воїнів - захисників кордонів Батьківщини. Розповіді й бесіди-спогади про патріотичні справи батьків, дідів, прадідів, міркування над минулим своєї Батьківщини, зустрічі з ветеранами, екскурсії, використання пісень, віршів, наочного матеріалу є одночасно і уроками мужності для дітей і передачею естафети від покоління до покоління, зв'язком часів. У такі хвилини діти почувають себе єдиним цілим, невіддільним від героїчного минулого своїх предків.

Дуже великий вплив на дітей має козацька педагогіка як складова української етнопедагогіки, яка формує в дітей і молоді синівську любов до рідної мови, культури, землі, народу, Батьківщини, виховує в них незламну силу волі й духу, високу лицарську мораль, духовність. Тому козацьку педагогіку, традиції українського народу, закладені з часів козацтва, необхідно вивчати, переосмислювати, і застосовувати для того, щоб змалку в дитині формувати і розвивати риси господаря, патріота, громадянина, адже

формування патріота, мужнього громадянина Української держави, її захисника з яскраво вираженою національною свідомістю і самосвідомістю, світоглядом і характером, високою мораллю і духовністю є актуальним і сьогодні [21, с.48].

Тому нині є важливим запровадження у дошкільних закладах освіти заходів, які популяризують методи козацько-лицарського виховання. Прикладом може слугувати розроблення і затвердження програми «Сучасне козацько-лицарське виховання дітей і юнацтва України»[15], яка передбачає вивчення дітьми, підлітками і юнаками історії українського козацтва, вітчизняної національної культури (мистецтва, науки, освіти), ознайомлення з військовою майстерністю козаків, їх готовністю стати на захист своєї держави в будь-який час. Таким чином, виховання на засадах козацької педагогіки має три аспекти, які передбачають формування високих моральних якостей, фізичний розвиток та культурологічне виховання дітей і молоді.

Розділ 2. Дидактико-методичне забезпечення розвитку мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку

2.1. Фольклор навчас і виховує

Важливе місце в системі засобів мовленнєвого розвитку, навчання й виховання дітей раннього віку посідає фольклор. Аналіз малих фольклорних жанрів засвідчив, що їм притаманна низка специфічних рис, які надзвичайно приваблюють дитину, а саме: невеличкий обсяг тексту, доступність змісту, захоплюючий ігровий сюжет, використання художньо-зображувальних засобів мови. Фольклорні твори відзначаються барвистістю, виразністю, ритмічністю, легкістю для запам'ятовування. Отже, за своїми художньо-специфічними рисами фольклор може слугувати ефективним засобом розвитку мовлення дітей раннього віку.

Дитячий фольклор – це сукупність зразків усної народної творчості, яка складається із класичних та сучасних фольклорних форм і функціонує у дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей.

За Т. Полковенко, жанровий поділ дитячого фольклору класифікується таким чином:

- зразки усної народної словесності, створені дорослими для дітей: колискові пісні, пестушки, утішки, небилиці (перевертні), безкінечні казочки, скоромовки тощо;

- твори, які перейшли до дитячого фольклору із загального народнопоетичного набуtku: казки, обрядові пісні (заклички, примовки, колядки, щедрівки, веснянки, гаївки), загадки, прислів'я, приказки тощо;

- зразки усної народної творчості, які виникли і функціонують у дитячому середовищі: ігрові пісні, лічилки, жарти, дражнилки, мирилки, кричалки тощо [1, с.226].

Українська народна творчість, як невід'ємна частина практичної педагогіки народу, протягом століть формувала естетичні

смаки дитини, будучи морально-етичною основою розвитку особистості. В традиції народного виховання ці твори сприяють фізичному і моральному здоров'ю дитини, розвитку її розумових здібностей, підготовці до суспільно-корисної діяльності. Художнє слово, водночас із живими спостереженнями, збагачує знання про навколишній світ, вчить доброти й співчуття, допомагає самоствердженню.

Читання, слухання, розігрування фольклорних творів, промовляння їх разом із дорослим збагачують словник, розвивають артикуляційний апарат, формують уміння усвідомлювати й відтворювати почуте. Малі фольклорні жанри використовуються вихователями у процесі роботи з художньою літературою і в повсякденному житті. Організуючи роботу з дітьми щодо ознайомлення з різними жанрами фольклору, необхідно врахувати те, що фольклорний матеріал для дітей повинен бути доступним, зрозумілим, відповідати рівневі їхнього розвитку. Відомо, що чим більше дитина знає різножанрових фольклорних текстів, тим глибше в неї розвинене мовлення.

Серед найефективніших засобів розвитку мовлення дошкільнят чільне місце займають скоромовки і чистомовки, загадки та прислів'я. Скоромовки - фольклорний жанр, спрямований як на вдосконалення звуковимови, так і на розвиток діалогічного мовлення, побудований на поєднанні звуків, які ускладнюють швидку вимову слів.

Чистомовки - ритмічний мовний матеріал, який містить нескладне поєднання звуків, слів важких для вимови. Особливо до вподоби малюкам жарти - чистомовки з використанням іграшок, картинок. З їх допомогою діти навчаються вимовляти звуки, склади, речення; визначають наголошений склад.

Відгадування загадок дає змогу дітям уточнювати уявлення про предмети, їх властивості, назви, усвідомлювати шляхом

порівняння зв'язки між ними, узагальнювати окремі ознаки. Загадки вчать дітей мислити образами, розуміти переносне значення слів, висловів. При навчанні дітей грамоти загадки допомагають здійснювати звуковий аналіз слів, формують уміння характеризувати звуки, ознайомлюють дітей з буквами, їх будовою, зображенням, допомагають розрізнити поняття “звук” і “буква” тощо.

З метою розвитку мовлення дітей середнього та старшого дошкільного віку мною було підібрано та систематизовано ряд фольклорних матеріалів.

I

Швидкомовки ми читаємо,

Хто живе в них уявляємо.

І малюємо, і вивчаємо,

Які звуки повторюються називаємо.

1. Чебрець-чебрик-чебирайчик,
Вітер чебриком почапав,
Ходять чебриком два зайчики,
Рвуть той чебрик для зайчаток.
***
2. Пів дня працював павучок,
Наткав павутинок пучок,
Почав помаленьку привчати
Панчішки плести павучаток.
***
3. Летить орлиця, крила розкрила
Крила орлині великі.
***
4. Летів перепел перед перепелицею перед перепеленятами
***
5. Ходить квочка коло кілочка

Водить діток коло квіток.

***

6. Дівчинка Люба усім людям люба,
Тому, що Любі усі люди любі.

***

7. Клава на лаві, Котик на лаві,
Котик розказує казочку Клаві.

II

***Прислів'їв розмай про птахів,
Людей, тварин і рідний край.
Хто що робить – міркуємо,
Завчаємо, малюємо***

1. Як листя жовтіє, то поле смутніє.
2. Осінь на рябому коні їде.
3. Жовтень ходить по краю, виганяє птахів з гаю.
4. Сніг, завірюха, бо зима коло вуха.
5. Де дуби, там гриби.
6. Журавлі прилетіли, весну принесли.
7. Ластівка весну починає.
8. Море перепливти – не поле перейти.
9. Одне дерево, – ще не ліс.
10. Чим темніша ніч, тим ясніші зорі.
11. Яка пшениця – така й паляниця.
12. Книга вчить як на світі жить.
13. Книга – маленьке віконце, але через нього весь світ видно.
14. Ласкаве слово – що весняний день.
15. Без верби і калини – немає України.
16. Краще рідна хата, ніж чужі палати.
17. Колосок до колоска – батьківщини сніп.

III

*Іграшки розглядаємо,
Яка в кожній будова – розповідаємо.
За ознаками предметів
Загадки складаємо.*

Він кругленький і гарненький:
Синій, жовтий, зелененький.
Весело стрибає, діток забавляє. (М'ячик)

***

Вона в лісі живе,
І горішки гризе,
Гострі вушка має,
Парашутиком стрибає. (Білочка)

***

Руду шубку має,
В лісі проживає,
Курочок лякає,
У казки народні
Часто потрапляє. (Лисичка)

***

Он котиться колобок – весь із голок.
Хто це? (Їжачок)

***

Ходить господиня гаєм,
Птахів у вирій збирає,
На деревах і кущах
Всі листочки прикрашає. (Осінь)

***

Літом в лісі походжає,
Мед і ягоди збирає.
Взимку спати він лягає –

У барлозі засипає. (Ведмідь)

***

У синьому морі золотий м'ячик купається. (Сонечко)

2.3. Українська народна казка на новий лад

Серед фольклорних жанрів чільне місце посідає казка, що слугує добрим матеріалом для театралізованої діяльності дітей, ігор-драматизацій, інсценування. Народні казки стимулюють художньо-мовленнєву діяльність дитини, збагачують її мовлення словами, взятими із усної народної творчості, сприяють оволодінню граматично впорядкованим зв'язним мовленням, спонукають дитину до власної творчості.

В процесі роботи з дошкільниками старшої вікової групи дитячого садка №30 м. Хмельницького мною була створена стара казка на новий лад «Ріпка» у віршованій формі, в результаті чого було розширено композицію твору способом уведення нових казкових персонажів, осучасненням образів, продовжено життя казки, яка стала сучаснішою, цікавішою та змістовнішою для дітей. Казка сприяла розвитку креативності у дітей, збагатила активний словник дошкільників окличними та номінативними реченнями, стимулювала інтонаційну виразність мовлення, діалогічне мовлення, навчала розвивати силу і завзяття; виховувати дружбу та взаємовиручку.

Українська народна казка «Ріпка» на новий лад

Мета:

- створити віршований твір;
- змінити структуру і послідовність викладення змісту казки;
- розширити композицію твору способом уведення нових казкових персонажів, осучасненням образів, змінити імена

- героїв твору – продовжити життя казки, зробити її цікавішою, змістовнішою;
- розвивати креативність у дітей, інтонаційну виразність мовлення, діалогічне мовлення;
  - збагатити активний словник дошкільників окличними та номінативними реченнями;
  - підпорядковувати міміку та жести характерам і вчинкам дійових осіб;
  - розвивати силу і завзяття;
  - виховувати дружбу та взаємовиручку.

Матеріал:

- інтер'єр української хати: піч, горщик, ложки, мисник, стіл, килимок, доріжка, рогач;
- тин, город, ріпка, соняшник, мальви;
- українські національні костюми діда, баби, дівчинки;
- набір іграшкових інструментів (молоток, цвяхи, лопата), ціпок;
- машина «КаМаз»;
- театралізовані костюми мишки, собачки, киці;
- костюм водія вантажівки;
- українські народні прислів'я про дружбу, силу і завзяття;
- музичний народний танець «Полька»;
- пісенька паровоза.

Дійові особи: Тітуся Маруся-оповідуся; Дід Петро; Баба Параска; Мишка Побіганка; Киця Мурка; Собачка Бімка; Внучка Мілка; Шофер Іван; Машиніст Степан

Підготовча робота:

У полі миші працювали,
Зерно на зиму збирали,
Від задоволення пищали:

- Гей, пискнемо!

***

І коти там теж були.
Вони мишей стерегли.

- Гей, м'явкнемо!

***

А собачки біля дому
Відганяли чужого:

- Гей, гавкнемо!

***

А маленькі дівчатка
Підмітали біля хатки:

- Гей, охнемо!

***

А бабусі старі
Та й грілися на печі:

- Гей, ойкнемо!

***

А дідусі-козаки
Тин ладнали залюбки:

- Гей, ухнемо!

Діти їдуть в казку потягом.

Слова пісні:

Паровоз, розкажи,
Які в тебе вантажі

Паровоз:

- Я везу діточок

У країну казочок.

Вихователь знайомить дітей з країною казок, діти розглядають інтер'єр, казкових героїв і відгадують у яку казку вони потрапили.

Вступ
Хід казки

Тітуся-оповідуся: Розкажу Вам, друзі, казку
Про дідуся Петруся
І про бабу Параску,
Про город,
Що у них є,
Ріпка на городі там росте.
На городі дід стояв,
Свою ріпку розглядав:

Дід: «Виросла Ріпка яка!
Як три великих гарбуза!!!
Ні! Як діжа!»

Тітуся-оповідуся: Бігла Мишка Побіганка,
Їжу шукала до сніданку
І забігла на город:

Мишка: «Що за диво тут таке?
Яка ріпка тут росте!
Дідусю, ріпку дасте? »

Дід: - Що сказати тобі на те,
Ти візьми сама, будь-ласка,
Бо не вийде у нас казка

Тітуся-оповідуся: Близько Кішка пробігала,
Вона мишку шукала.

Мишка: - Постій, кішко,
Не біжи, ріпку вирвати допоможи.

Тітуся-оповідуся: Учепилась в мишку кішка
І тягли її тягли,
І витягти не змогли!
Грався тут собачка Бімка
І почув він голос дзвінкий.

Киця: - Бімко, ти до нас біжи -
Ріпку вирвати допоможи.

Бімка: - Гав-гав-гав,
Мерщій біжу.
Зараз вам допоможу.

**Тітуся-
оповідуся:** Учепилась в ріпку мишка,
А за мишку взялась кішка,
Бімка Мурку тримав
І за хвостика узяв.
Тягли ріпку, тягли,
А витягти не змогли.
Кличе Бімка малу Мілку –
Внучку діда Петруся,
Що чистила килимок біля будинку.

Бімка: - Мерщій, Мілко,
Мерщій біжи,
Ріпку вирвати допоможи.

Мілка: - Я скручу килим
І біжу – зараз вам допоможу.

**Тітуся-
оповідуся:** Учепилась в ріпку мишка,
А за мишку взялась кішка,
Бімка кицю тримав
І за хвостика узяв.
Мілка Бімку за поясок,
З кольорових пряжечок.
І тягли ріпку, тягли,
А витягти не змогли!
Кличе Мілка бабу Параску,
Що зварила в печі кашку.
І охала і стогнала,
На печі лежала.

Мілка: - Йди, бабусю, не лежи,
Ріпку вирвати допоможи.

Баба: - Ох-ох-ох
Злізу – прийду,
Вирвати ріпку допоможу.

**Тітуся-
оповідуся:** Учепилась в ріпку мишка,
А за мишку взялась кішка,
Бімка Мурку тримав
І за хвостика узяв,
Мілка Бімку за поясок,
З кольорових пряжечок,
Баба Мілку за спідничку,
Барвисту й невеличку.
І тягли її, тягли,
Та витягти не змогли.
Кличе стара бабуса
Свого діда Петруся:

Баба: - Іди Петре, не сиди,
Вирвати ріпку допоможи.

Дід: - Іду, кладу молоток,
І зіпруся на ціпок.

**Тітуся-
оповідуся:** Учепилась в ріпку мишка,
А за мишку взялась кішка,
Бімка Мурку тримав
І за хвостика узяв,
Мілка Бімку за поясок,
З кольорових пряжечок,
Баба Мілку за спідничку,
Барвисту й невеличку.
А дід бабу за фартушок.
І тягли її тягли

Та витягти не змогли.
Тітуся-оповідуся: Що ж нам діти робити?
Як нам ріпку витягти?
А дідусь, наш козак,
Вирішив зробити так:
Дід: - Будем, друзі, сили набиратись
І завзяття будем мати.
Скажем мишці:
-Гей, пискнемо!
Скажем киці:
-Гей, м'явкнемо!
А собачці:
-Гей, гавкнемо!
Скажем внучці:
-Гей, ахнемо!
А бабусі:
Гей, охнемо!
Дідусеві:
-Гей, ухнемо.
Тітуся-оповідуся: І тягли вони, тягли
І завзяття узяли
І витягли....
Під'їхала машина «КаМаз»,
Вийшла казочка у нас,
Дід радий,
Баба рада,
Діти раді,
Всі танцюють до упаду (Полька).

Підсумок:

То хто ж допоміг мищці витягти ріпку? Що допомогло друзям її витягти?

Давайте повторимо прислів'я про дружбу, силу і завзяття:

- Що один не зробить – зробимо разом.
- Дружба – велика сила.
- Друзі гори звернуть і море перепливають.
- Щоб завзяття мати, треба сили набиратись.
- Молодість – силі мати.
- Взявся за гуж – не кажи, що не дуж.
- Від науки міцніють розум і руки.

Які страви приготуємо з ріпки?

(Діти відповідають: салати, супи, каші, запіканки, млинці тощо).

Тепер час сідати в потяг і везти ріпку додому.

2.4. Погостини у Тараса Шевченка

Спадщина великого поета і художника стала дорогоцінним надбанням української й світової культури. Його самовіддана творчість проторувала широкий шлях для розвитку українського мистецтва. Тарас Шевченко — неповторне явище в історичному і культурному розвитку людства. Його картини є окрасою багатьох музеїв. Люди милуються і пишаться й сьогодні їх творцем. Цілі покоління українців виховувались на творчості Шевченка. Майже у кожній родині був і є його «Кобзар». Багато віршів Т. Г. Шевченка стали піснями. З іменем митця пов'язаний духовний розвиток кожної дитини в селі і місті. Перші книжечки, які читають батьки дітям і перші вірші, які діти вчать читати в дитячому садочку – це вірші Тараса Шевченка. Вони допомагають виховувати патріотичні почуття, любов до рідної України, її людей, природи, знайомлять дітей з життям

великого українського поета, збагачують їх словник пестливими формами іменників, художніми засобами мови: епітетами, порівняннями, символічними образами, метафорами тощо.

Слухаючи вірш, дитина уявляє і червону калину, що пишається своєю красою, і те, як молодіє явір, розмовляє зі своїми дітками їхня мама-качка. Так у духовний світ підростаючої людини входять образи і почуття, нав'язані зустріччю з поетом, що відкриває їй красу рідної землі, навчає у звичайних образах звичного побуту відкривати голос любові і життя. Процес сприймання і розуміння художнього твору складний. І зорове, і слухове сприймання у дітей картин-образів розвиває естетичну свідомість дитини, вміння створювати прекрасне.

З метою перевірити знання дітей про поетичну творчість Т.Г. Шевченка, уміння розпізнавати, домислювати, порівнювати я пропоную літературну вікторину «Чи знаєш ти вірші Т.Г. Шевченка?».

**Літературна вікторина:
«Чи знаєш ти вірші Т.Г. Шевченка?»**

...Світає, край неба палає.

Встала весна....

Зоре моя вечірняя....

Защебетав жайворонок....

Тарас Шевченко
(1814—1861)

Програмовий зміст:

- Перевірити знання дітей про поетичну, художньо-образну, милозвучну, ліричну творчість Великого Кобзаря. Уміння розпізнавати, домислювати, порівнювати, доспівувати, дочитувати художні тексти.
- Розвивати творчу уяву, дикцію, зв'язне мовлення.
- Виховувати почуття краси, любові до природи та Батьківщини.
- Формувати бажання поповнювати свої знання.

Послухайте поетичні рядки:

Зацвіла в долині червона калина;

Ніби засміялась дівчина-дитина.

Любо, любо стало!

Пташечка зраділа і защебетала...

Як називається цей вірш? Проспівай його далі.

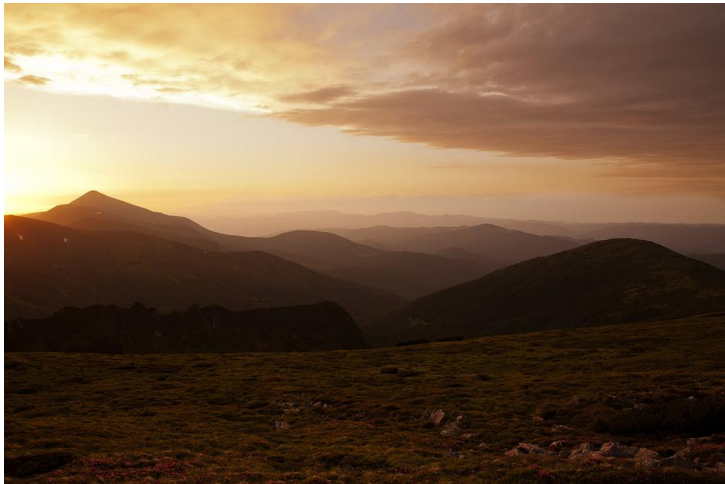
Як намалював твір художник? Відшукай ілюстрацію. Домалюй картину.

Як потрібно читати ці рядки?

*Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє.
Радіють люде, що одпочинуть,*

Роздивись ілюстрацію до нього. Що ти ще хочеш домалювати?

Який настрій передає цей поетичний твір?

*Світає, край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.*

Що намалювала твоя уява?

А що намалював художник?

Знайди відповідний малюнок.

Як називається цей вірш Т. Г. Шевченка?

Послухай:

*Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила ...*

Продовж читати далі.

Домалюй картину за змістом твору.

Висновки

Значення дошкільного вікового періоду в житті людини важко переоцінити. Це вік найбільш стрімкого фізичного і психічного розвитку дитини, початкового становлення якостей і властивостей, які формують її особистість.

Саме в період дошкільного дитинства закладаються основи свідомості і національної самосвідомості які включають усвідомлення своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних рис національного характеру. У цьому віці дитина входить у чарівний та загадковий світ пізнання, шукаючи відповіді на прості запитання.

Формування свідомого громадянина, патріота, тобто людини з притаманним їй особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні – це і є сьогодні метою патріотичного виховання.

Патріотичне виховання являє собою цілісний комплекс принципів, методів, засобів і форм виховних впливів. Вихователь повинен чітко уявляти процес формування і становлення особистості, який має декілька етапів, що накладають на дитячу свідомість помітний відбиток, збагачують її зміст. Перший етап, який є основою патріотизму, починається з раннього періоду життя в сім'ї, з родинного виховання. Це обумовлено, по-перше, тим, що вона являє собою своєрідний мікроколектив, що ґрунтується на найближчих довірчих відносинах між чоловіком та дружиною, батьками й дітьми, на емоційному переживанні різних життєвих подій. По-друге, у родинному середовищі втіленням патріотичних почуттів для дитини є

його батьки, бабусі й дідусі. З ними в дітей пов'язуються поняття про свій будинок, свої рідні місця, свій край, свою Батьківщину.

Рідний край – це рідна вулиця, рідне місто, рідна область, рідна Батьківщина. Всі діти, які проживають на території України, повинні знати назву своєї держави, її багатства, природу, історію, пам'ятники, героїв, знати свої історичні святині: герб, прапор, гімн, шанувати здобутки видатних людей нашої країни, вчитися на їх прикладах. Цьому сприяють різноманітні види робіт вихователя з дошкільниками, створення проектів, організація свят тощо.

Одним із напрямків патріотичного виховання є прилучення дітей до народознавства. Народознавство включає вивчення культури, побуту, звичаїв свого народу. Національне виховання дітей дошкільного віку покликане формувати основи національної самосвідомості в комплексі з національними почуттями.

Також, в процесі виховання дітей дошкільного віку важливу роль відіграє казка як один з найдавніших жанрів фольклору, що набув естетичної, частково дидактичної і повчальної функції. В результаті аналізу педагогічної літератури та власного досвіду можна зробити висновок про те, що казка допомагає розвивати дітей, вчить їх бути добрими, чуйними, служить моделлю правильної поведінки, і є ще одним засобом патріотичного виховання.

Додаток 1

МОВА ЗЕМЛІ

На білому світі,
На чорній землі,
Є мова у квітів,
Є мова в зорі.
Є мова у лісу,
В сосни і в ялини,
В осіннього листу,
Є мова в стежини.
Є мова у бджілки,
В метелика, клена,
У вишневої гілки,
В любистку зеленого.
Є мова у річки,
Є мова в калини,
У темної нічки,
В погожої днини,
У літньої спеки,
В зимової стужі,
У весняного шуму,
В осінніх калюжах.
Та тільки тому,
Хто не вчить тої мови
Вона не промовить ні слова.

Ткачук Н.С.

Додаток 2

Конспект інтегрованого заняття у старшій віковій групі на тему: «СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Святково прибрана зала гронами дорідного винограду, кетягами червоної калини. По центру залу у вишитому рушнику портрет Т.Г. Шевченка. На стінах – вислови видатних людей про мову, прислів'я, приказки:

“Наша мова - калинова”

“Наша мова – солов’їна”

“Є мова – є народ, нація”

“Мова становить культуру людини”

На середині залу стоїть незвичайний будиночок, осяяний світлом, з багатьма віконцями. Праворуч від будиночка – весела звукова хмаринка, поляна квітів. На поляні є жук та бджілка. Вихователь заводить дітей в зал. Звучить мелодія пісні П. Дворського “Рідна мова”.

- Діти про що ця пісня? (Про мову)
- Діти, куди ми з вами потрапили? Давайте розглянемо все навколо! (Називають що бачать)
- Так, це чудова країна Рідної Мови.

Діти підходять до будиночка.

- Чому він такий світлий, сонячний? Що там заховано? Давайте відкриємо віконечка!

Відкривають по черзі віконечка. У віконечках літери: С-Л-О-В-О.

- Читаємо всі разом. Тут живе слово.
- А що там на даху? Чому там так яскраво? Можливо там заховалось сонечко?

Діти відкривають віконечко на дах. Вихователь читає надпис: “Спочатку було слово і життя було в нім...”[Свангелія] Отже, тут живе Боже слово.

- А тепер, діти, давайте простежимо як це слово потрапило на землю? Хто йому допоміг? Відгадайте загадку:

“ У синьому небі повільно пливе,

Сонечко спати за неї лягає.

Часто нам дощик тепленький несе,

Що рясно і щедро усе напуває” (Хмаринка)

- Так, і у нас у залі є хмаринка. Підходимо до неї. Якась вона незвичайна – з краплинками-звуками.

“Що за хмарка, що за звуки?

Сипле наша хмарка букви.

Як впаде рясним дощем,

То ми слово назовем.”

Вихователь бере хмаринку і несе до галявини квітів. На галявині ростуть ромашки, маки, волошки, троянди, дзвіночки.

- Що це? (Квіти).

Дидактична гра “Хто більше назве слів?”

Вправа “Які квіти” (барвисті, ніжні, красиві, кольорові, запашні...).

На квіти сіли бджілки, жуки, метелики. На галявину прибігли діти.

Дидактична гра “Хто це?”

- Давайте послухаємо як розмовляють комахи із квітами.
- Що каже жук? (Діти: ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж)
- А хто скаже чистомовку про жука? (Я жук, я жук я сам жу-жу-жу-жу)
- А як розмовляє бджілка? (Діти: дж-дж-дж-дж)
- Давайте завчимо чистомовку про неї! (Джу-джу-джу я за медом полечу)
- То які звуки тут повторюються (Діти: д, дж)
- А із звуків, діти утворюються слова. Пограємо у слова?

Дидактична гра “Який, яка, яке?”

- Бджілка яка? (працьовита, дзвінка, гомінка.....)
- Мама яка? (добра, лагідна, чуйна, ніжна....)

- Весна яка? (квітуча, красива, чарівна...)...
  - А тепер, діти, ми можемо скласти речення з цими словами. Наприклад: Гомінка бджілка сіла на квіточку. Красива молода мама пестила своє дитятко...
- Підсумок вихователя:
- Ось ми і простежили, діти, як виникла наша мова. Давайте прочитаємо прислів'я та приказки про мову, які є в нашому залі. (Діти читають)
  - Як ви їх розумієте? (Діти порівнюють красу мови зі співом соловейка, з дорідними кетягами червоної калини).
  - Калина – національне дерево України. Про неї складено багато пісень і віршів, її вродою захоплювався наш національний поет Т.Г. Шевченко. Давайте прочитаємо його портрет (Діти підходять до портрета та розглядають риси обличчя поета – високе чоло, козацькі вуса, сумний погляд). Т.Шевченко дуже любив Україну і її народ. Про красу природи він писав дуже багато віршів. Давайте прочитаємо їх! (Діти читають вірші: “Світає”, “Зацвіла в долині червона калина”, “Встала весна”...))
  - Яке у вас враження від прочитаних віршів? Що вам намалювала ваша уява?
  - Краса природи передається милозвучною, барвистою мовою поета, тому він і став нашим народним Кобзарем. Він удосконалив нашу українську мову. А країни, діти, без мови не буває. Тому, бережіть її, любіть, шануйте і вивчайте!
  - А тепер давайте, дошкільнята, прочитаємо “Молитву за рідну мову” поета Юрія Шкрумелюка.

Додаток 3

Конспект інтегрованого заняття у старшій віковій групі на тему: «ПИСАНКИ КРАСА»

ПРОГРАМОВИЙ ЗМІСТ: Систематизувати знання дітей про сезонні зміни квітня, працю хліборобів на ланах, городах, садівників у садах;

Продовжувати формувати уявлення дітей про звичаї та обряди українського народу; Полонити красою і майстерністю народного ремесла - писанкарства з нагоди великого християнського свята Великдень; Збагачувати словник дітей, розвивати інтерес до народних традицій та ремесел, зв'язну мову, мислення, творчу уяву; Виховувати почуття любові доброти, величності і краси.

МАТЕРІАЛ: Квітова поляна - квіти весни; Серія картин про працю хліборобів на ланах; Українська оселя; Стіл з вишитою скатертиною, писанки, крашанки, крапанки, дряпанки, корзинка, ікона Богородиці з вишитим рушником; Твір Т.Г. Шевченка «Встала весна»; Українські народні прислів'я і приказки; Народні пісні про писанку, вірш К. Перелісної «Писанка».

ХІД

1) **Я- Дитина українська: діалог вихователя і дітей:**

- Хто ти, дівчинко гарненька?
- Українка я маленька. Українська в мене хата. Українці мама й тато.

- А ти, хлопчику малий?
- Українець молодий. Народився на Вкраїні, де садочки солов'їні, де росте любисток, м'ята, чорнобривці біля хати.

- А ви, діти, хто такі?

- Українці ми малі.

2) **Екскурсія у природу. Бесіда:**

- Яка пора року завітала на Україну?

- Весна.

- А як називається другий місяць весни?

- Квітень.

- *Квітень — славний квітникар, Сонячно і рясно уквітчав нам календар Першим цвітом -рястом.*

Давайте, діти, підемо на квіткову поляну і подивимося які квіти зацвіли весною.

(Діти розглядають весняні квіти, милуються їхньою красою, відчують їх аромат, читають вірш Т. Шевченка «Встала весна»).

А яке прислів'я ми можемо тут застосувати?

- Весна -днем красна.

- А зараз я пропоную вам піти у весняне поле. Що ви бачите?

- Трактор оре.

- Що роблять на полях люди?

- Сіють пшеницю, жито, буряки і т.п.

- А що садять на городах?

- Картоплю, цибулю, капусту, помідори.

- А хто хоче вірш розказати про працю людей на полі?

- *Гей, прослалась нива — Сизе полотно.*

Засівайся, ниво, людям на добро. Сійся, родися, колосом розвийся Засівайся, ниво, людям на добро.

- А які прислів'я тут доречно сказати?

- Весняний рік - день годує; Хто не працює, той не їсть; Хочеш їсти калачі - не сиди на печі.

- А що ви висіваєте весною?

- Моркву, кріп, квасолю, столові буряки, квіти.

- А зараз давайте пограємо в гру «Розумники й розумниці». Я буду читати вам речення, а ви будете додавати римоване слово за змістом.

Сійся жито та пшениця, буде дітям ... (паляниця) Для веселої малечі бублик вигляне ... (із печі) А рум 'яний ... (колобок) скочить прямо на зубок.

3) Таланти України:

- Вміють наші люди працювати, але, незважаючи на свою зайнятість, вони весною зустрічають великі свята. Хто знає яке свято наближається до нас?

- Великдень.

- Давайте завітаємо в українську оселю і подивимося як люди готуються зустріти це свято. *(Українська оселя, діти розглядають писанки, крашанки, дряпанки, крапанки, описують їх. Розповідь про ремесло писанкарства, майстерність українських людей. Читання творів К. Перелісної «Писанка»: Котилася писаночка з гори на долину, Прикотилась прямисінько до нас у гостину, А за нею йде Великдень, несе білу паску, Дзвонить в дзвони, всім дарує радости і ласку.)*

4) Народна гра «Воротайчик»:

- Воротайчик, Воротайчик, Воротайчик, відчини нам, відчини нам ворітечка.

- А хто їде?

- Пан їде.

- А що везе?

- Дар Божий - золоте яечко...

5) Розписування писанок під мотив української народної пісні

«Розмалюю писанку»:

Розмалюю писанку, розмалюю. Гривастого коника намалюю. Розмалюю писанку, розмалюю. Соловейка-любчика намалюю. Розмалюю писанку, розмалюю. Різбляну сопілочку намалюю. А сопілка буде грати, Соловейко щebetати, А гривастий кониченко танцювати

б) Підсумок заняття

Що нового дізналися про свято Великодня?

Чого навчилися?

Що запам'ятали?

Кому хочете подарувати свою писанку?

Якими словами будете вітатися?

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. – 2-ге вид., випр. – К.: Світич, 2008. – 430с.
2. Богуш А.М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: Підруч. для ВНЗ/ А. Богуш, Н. Гавриш. – К., Слово 2008. – С. 40-48.
3. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 398 с
4. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : [навч.посіб.] / А. М. Богуш. – К. : Видавничий дім „Слово”, 2009. – 344 с.
5. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості)// Педагогіка. – 2005. – №1. – С. 8-10.
6. Кисельова Н. Виховувати патріотів// Дошкільне виховання. – 2001. – № 3. – С. 27- 28.
7. Козлова С.А. Дошкольная педагогика. – М., Наука 2002. – С. 45-53.
8. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні/ Наук. ред. О.Л. Кононко. – К., Знання 2003. – С. 15-22.
9. Кононко О.Л. Душевність, людяність, щирість// Дошкільне виховання. – 1999. – №2. – С. 8–9.
10. Кузьмінський А. І. Педагогіка родинного виховання : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2006. – 324 с
11. Лещенко О.М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку// Дошкільне виховання. – 2003. – №9. – С. 12-16.
12. Макаренко О.П. Роде наш красний: Народознавство як складова педагогічного процесу у дитячому садку // Дошкільне виховання. – 1991. – №9. – С.8-10. – 1992. – №4. – С.6-7.

13. Мій рідний край, моя земля: Українське народознавство у дошкільному закладі // Програма та довідковий матеріал вихователям дошкільних закладів. – Одеса, 1993.
14. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Юрій Руденко. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – 328 с.
15. Руденко Ю. Сучасне козацько-лицарське виховання дітей і юнацтва України. Програми для педагогічних вузів, факультетів. // Освіта. – 1997- № 65/66 - С. 41-48.
16. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./ О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К., Вища школа 2001. – С. 24-36.
17. Стрелкова Л.П. Урок сказки. М.: Педагогика, 1990. 128 с.
18. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1985. – 312 с.
19. Сухомлинський В. О. Вибр. твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976. – Т. 1. – 654 с.
20. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 528с.
21. Хайрулдинов М. Народні традиції та виховання // Початкова школа. - 2003. - № 10. - С. 46-50.
22. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї. – К., Борівітер 2000. – С. 26-30.
23. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму// Дошкільне виховання. – 2002. – №8. – С. 12-13.
24. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. Т.1: Теоретичні проблеми педагогіки / Костянтин Дмитрович Ушинський; Редкол.: (голова) В.М. Столетов; Підгот.,уклад. Е.Д. Днепров; За ред. О.І. Піскунов. – Київ : Радянська школа, 1983 . – 488 с.